

'GEDRAG ALS SIGNAAL...'

winnares van de Fontys 'Denk Groter Prijs' en van de HanneMieke onderzoeksprijs (Nederlandse Vereniging voor Autisme)

Suzanne Agterberg-Rouwhorst M SEN
gedragsspecialist, leerkracht op vso-zmlk
www.spectrumvisie.nl

Als autismespecialist en leerkracht van een speciale groep leerlingen op het STIP VSO in Utrecht kom ik dagelijks in aanraking met complexe vragen op het gebied van gedrag.

In mijn klas zitten negen jongens en meiden van 12 tot 18 jaar die (bijna) allemaal naast een verstandelijke beperking ook autisme hebben. Samen met een leerkrachtondersteuner is het iedere dag weer puzzelen hoe we deze leerlingen met zo min mogelijk stress en zoveel mogelijk 'comfort' een stapje dichter richting zelfstandigheid en uitstroom kunnen brengen. In de opleiding Master SEN-gedragsspecialist heb ik bewust gekozen voor alle modules over autisme.

Ijsbergdenken

Ik ben tijdens mijn studie enorm geïnspireerd door het ijsbergdenken, waarbij gedrag dat je ziet alleen het zichtbare topje van de ijsberg is. De ware oorzaken, en daarmee ook de sleutel tot 'oplossen', of aansluiten, bij de werkelijke hulpvraag van de leerling, zijn vaak onzichtbaar en liggen als het ware 'onder water'.

Bij leerlingen met autisme spelen veel van deze onzichtbare factoren. Autisme wordt steeds meer gezien als informatieverwerkingsstoornis. De informatie die binnenkomt wordt anders verwerkt dan bij mensen zonder autisme. Dit heeft invloed op het (context)

denken, de zintuigen, communicatie en emotionele ontwikkeling, maar ook op de invulling van vrije tijd, het plannen van je handelen. Kortom het hele (be)leven van mensen met autisme is anders.

Praktijkprobleem

Het praktijkprobleem dat ik signaleerde was dat in een poging al deze aspecten in beeld te brengen, er een overdaad aan papieren en digitale informatie ontstaat. Hierdoor wordt de beeldvorming minder toegankelijk en behapbaar. Met andere woorden: als een praktijkleerkracht één dag met een van mijn leerlingen aan de slag gaat blijkt het onmogelijk voor deze leerkracht om alle relevante informatie tot zich te nemen. Dat leidt soms tot misverstanden en 'elkaar niet begrijpen'. Ik heb onderzoek gedaan naar een manier om al deze aspecten op een toegankelijke manier in beeld te brengen. Als een leerkracht goed in beeld heeft wat er bij een leerling 'onder de waterspiegel' speelt, kan hij hier rekening mee houden. Dan ontstaat er (bij zowel leerkracht als leerling) geen stress doordat ze elkaar niet 'verstaan'. Als een leerling steeds uit de klas loopt, zou het kunnen zijn dat dit komt omdat deze overgevoelig voor geluid is. De reden is dan het lawaai in de klas en niet omdat de leerling 'zich niet aan de regels wil houden'. Als je dit weet, kun je vervolgens iets doen aan de oorzaak: een koptelefoon aanbieden, of een rustige plek in (of buiten) de klas creëren.

Mijn onderzoeksvraag:

Op welke manier kunnen de unieke behoeften, beperkingen en kwaliteiten van elke leerling met autisme en een verstandelijke beperking op het STIP VSO overzichtelijk in beeld worden gebracht, zodat deze informatie toegankelijk is voor de professionals die met deze leerling werken?

Literatuuronderzoek

Over autisme is al veel te lezen, en er wordt nog steeds meer bekend over autisme. Daarom heb ik ook zeer veel actuele theorie verwerkt en toegepast in het onderzoek. Daaronder ook de nieuwste kenmerken van autisme uit de DSM-V en de visie op autisme als het bestaan van verschillende (emotionele) ontwikkelingsleeftijden binnen één persoon.

In de praktijk

Het praktijkdeel van het onderzoek heb ik uitgevoerd op verschillende andere scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen (cluster 3). Bij de leerkrachten op het STIP VSO, maar ook bij diverse specialisten als een orthopedagoge, fysiotherapeut, logopedist, intern begeleiders én ouders van leerlingen, heb ik documentonderzoek gedaan, vragenlijsten uitgezet, gesprekken gevoerd en twee focusgroepen georganiseerd.

I. Algemene gegevens			
	Roepnaam : Marije	Is er een diagnose : Ja	Belangrijke informatie: Heeft de neiging om bij overprikkeling mensen vast te klemmen Na 10 min. in epileptische aanval midazolam neusspray toedienen
	Achternaam : Bestaatniet	Welke diagnose : ASS en ACC	
	Geboortedatum : 16-03-1998	Medicijngebruik : Rivotril	
	Leeftijd : 13,4 jaar	Frequentie/dosis : 3 x dgs 15 mg	
	School : STIP VSO Utrecht	tel 1 : 06-12345678	
Groep : 4.4	tel 2 : 06-87654321	tel 3 : 030-1234567	

Autismepaspoort

Uiteindelijk heb ik een autismepaspoort ontwikkeld dat de vertaling biedt van al die (autisme)aspecten die onder de waterspiegel spelen. De naam 'paspoort' geeft aan dat dit elementen zijn die, net als een vingerafdruk en land van herkomst, bij de leerling horen. Kennis nemen van de inhoud van het autismepaspoort doet recht aan het 'spectrum-denken' uit de DSM-V. 'Dé autist bestaat niet meer' en ieder kind (mens!) heeft recht op een individuele benadering die bij zijn of haar specifieke kwaliteiten, beperkingen en behoeften past. Mijn paspoort kan daarmee een grote hulp zijn in het 'pASSend' maken van onderwijs.

Inspiratie voor het leven

Het proces van onderzoek doen heeft mij ook persoonlijk ontzettend veel opgeleverd. Het iteratieve proces van het schrijven heb ik als erg zwaar, maar ook ontzettend mooi ervaren. Dat je met hulp van goede critical friends en heel betrokken onderzoeksbegeleiders zó veel verder kunt komen, vind ik een inspiratie voor het leven. Ook het in de praktijk móeten gaan onderzoeken, waar ik zelf eigenlijk meer theoretisch ben ingesteld, heeft mij veel gebracht. Ik had er bijvoorbeeld erg tegenop gezien om de focusgroepen te moeten begeleiden. Toen ik dit eenmaal ging doen, over een onderwerp dat mij zó na aan het hart lag en waar ik zo diep ingedoken was, vond ik het heel leuk om te doen! Zo leuk zelfs, dat ik er nu professioneel mee verder ben gegaan. Ik heb vanuit mijn bureau Spectrumvisie al verschillende presentaties mogen verzorgen over 'Autisme anders bekijken'.

Stimulerende waardering

Mijn onderzoek werd in de praktijk zó goed ontvangen, dat het autismepaspoort nu werkelijkheid aan het worden is. Garant uitgevers heeft mij gevraagd een boek te schrijven over al die belangrijke aspecten van leerlingen met autisme. Het autismepaspoort is een online tool geworden waarin ouders en leerkrachten straks vragen over hun eigen kind in kunnen vullen. Daarmee verkrijgen zij een handzaam document waarmee het kind én zijn autisme recht wordt gedaan. Dit paspoort is op dit moment geschikt gemaakt voor zowel basis- als speciaal onderwijs. Hiermee wil ik mensen inspireren ónder de ijsberg te kijken en te denken en daarmee de wereld voor kinderen met autisme én hun omgeving een stukje beter maken.

'AL DIE MASTERS SEN
HOUDEN ELKAARS
NIEUWSGIERIGHEID
GAANDE'

"Ik vind nieuwsgierigheid 'een belangrijke' bij ons onderwijsteam." zegt Astrid Lotte, directeur STIP VSO te Utrecht. "Ik promoot de opleiding in ons professionaliseringsbeleid." Die collega's leveren producten waar je met elkaar wat aan hebt. Het onderzoek van Suzanne kwam op het juiste moment. Vorig schooljaar zijn er drie VSO-afdelingen samengevoegd. De leerkrachten hebben daardoor behoefte aan een manier om snel zicht op de ondersteuningsbehoeften van - voor hen - nieuwe leerlingen te krijgen. Met name in de zogeheten Stroom 4 is een goed onderwijszorgarrangement heel belangrijk. Daar zit zorg nog in de weg om te gaan leren. Het Autismepaspoort dat ze heeft ontwikkeld werkt daarbij preventief. De leerkrachten krijgen goed zicht op wat de leerling nodig heeft. Dat is waardevol bij het formuleren van het ontwikkelperspectief. Suzanne is nu bezig om samen met de leerkrachten het paspoort van 40 leerlingen in te voeren. Leerkrachten zeggen dan ook 'Dit hebben we nodig'. Bij de overige drie teams worden de eerste afspraken gemaakt om het paspoort te presenteren. Bij STIP VSO werken meerdere collega's die een master hebben behaald. Zij zorgen voor een sfeer van nieuwsgierigheid en er ontstaan leuke teamgesprekken. Het onderzoek van Suzanne sluit perfect aan bij de huidige ontwikkeling van de school!"

Astrid Lotte, directeur STIP VSO te Utrecht.

Bronnen

- Agterberg-Rouwhorst, S. (2014). *Autisme, een andere wereld*. PGO Master SEN (cum laude). Tilburg: Fontys OSO.
- Bogdashina, O. (2004). *Waarneming en zintuiglijke ervaringen bij mensen met Autisme en Aspergersyndroom*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Doornekamp, M. (2013). Kwaliteit in de zorg bij Autisme en een verstandelijke beperking. *Engagement met Autisme*, 36-37.
- Mesibov, G., Shea, V., & Schopler, E. (2004). *the TEACCH approach to autism spectrum disorders*. New York: Springer.
- Vaessen, G. (2012). *Psychiatrie in de klas- kompas bij opbrengstgerichte handelingsplannen in het onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

